

LINULIN

Informationsblad
från Skånelin

Skånelins kontaktperson:
Eva Ekstrand 046-77 11 60

Våren 1999

ÅRSMÖTE FÖRENINGEN SKÅNELIN

Intressenter för spånads- och oljelin

Föreningens medlemmar samt andra intresserade kallas härmed till
Årsmöte lördagen den 13 mars 1999 kl 10 00
Hantverkshemmet, Lilla Norregatan 29 i Sjöbo (tel 0416-10949)

- * Årsmötesförhandlingar
- * Ann-Sofie Sidgren berättar om Linets historik
- * Mannekänguppvisning av Linkläder skapade av Lena Aulin, Landskrona
- * Utställning av spånads- och oljelinsprodukter, videofilm, lotteri samt linberedning
- * Kaffe med linfröbullar

Välkomna till en intressant lindag!

Styrelsen för Skånelin

LINKURSEN

Ruth Olsson och Mats Gilhof har hållit linkurs under hösten 1998 med 12 st deltagare från hela Skåne. Kursen började med linryckning i mitten av augusti och avslutades i slutet av november, med fröreppning, rötning, besök i brydestuan och uppskattat studiebesök där-mellan. Totalt 9 kurstillfällen. Ny kurs planeras till hösten 1999.

LINODLINGAR UNDER 1999

Med möjlighet till ryckning för intresserade.
Eva Gren, Backåkra. Tel 0416-14 092.
Glimmebodagården, Brösarps norra backar.
Tel 0414-73 121.
Jan Lindberg, Värmö 8, invid Billeberga.
Tel 0418-66 07 07.
Ulla-Britt Lantz, Örkelljunga.
Tel 0435-80 381.

Föreningen Skånelins årsberättelse 1998

Föreningen har under det tolfte verksamhetsåret 1998, haft 238 betalande medlemmar. En minskning av medlemsantalet har skett jämfört med 1997, från 260 till 238 medlemmar. Medlemsavgiften har varit oförändrad, 70 kr.

Följande medlemmar har ingått i Skånelins styrelse:

Ruth Olsson	ordförande
Eskil Persson	v ordförande
Sonja Johannesson	kassör
Karin Bringert	sekreterare
Eva Ekstrand	
Ulla Jönsson	
Jan Lindberg	

Suppleanter

Solgerd Nilsson
Henny Johansson
Monica Nilsson
Ingrid Lindberg

Adjungerade i styrelsen:

Barbro Nyberg
Ann-Helen Olsson

Styrelsen har under verksamhetsåret haft 5 protokollförda sammanträden, nämligen:

14 januari - Ulla Jönsson, Trelleborg

14 mars - Gislövs läge

27 maj - Solgerd Nilsson, Harrie

24 augusti - Henny Johansson, N Björstorp

5 november - Ruth Olsson, Sjöbo

Föreningens årsmöte hölls i Gislöv läge utanför Trelleborg den 14 mars 1998 där Jan-Greger Persson kunde hälsa ett 25-tal medlemmar välkomna. Jan-Greger framhöll att "linet har kommit för att stanna". Många nya användningsområden framkommer och oljelinsodlingen har ökat märkbart från 4 300 ha 1995 till c:a 15 000 ha under 1998. Efter stadgeenliga förhandlingar serverades kaffe och franskbrödbulle och det blev tillfälle till linprat och att ta lotter.

Boel Jeppsson, Enetorpets färg, höll ett mycket uppskattat föredrag om linoljefärg ur tillverknings-, användnings- och miljösynpunkt i jämförelse med dagens Acryl- och Latexfärger.

Därefter höll Maja Karlsson, Gislövs läge, ett mycket inspirerande föredrag om spånadslin och vård av linne. "Ull blir mull men Lin blir gull" ett uttryck med modifikation.

Övriga aktiviteter

2 maj var det Spinnegille i Dädesjö i Småland där c:a 75 st spinnerskor hälsades välkomna av hembygdsföreningens ordförande. Vi fick en demonstration av deras egen maskinella bråka och vi kunde handla i hemslöjdsbutiken. Efter en god lunch fortsatte spinningen och linpratet. Innan vi skildes för dagen fick vi en intressant förevisning av den gamla medeltidskyrkan i Dädesjö, en av få kvarvarande i Sverige med bl a originalmålningar i taket.

Skånelins medlemmar har under året medverkat vid olika arrangemang med demonstration av linberedning och spinning:

26 april vid Hörjelgårdens aktiviteter.

24 maj med linspinning i Stockamöllan under Kulturstafetten.

11-12 och 18-19 juli under Smygedagarna.

9 augusti hos Lions i Veberöd.

22-23 augusti under Gammeldags i Åhus.

5-6 september, Skånedagarna på Bosjöklöster.

8 september, Handikappades vänner i Sjöbo.

11 och 17 september på Östarp för högskolans lärutbildning.

Linets dag den 12 september i Vuxenskolas lokaler i Svalöv där vi hade utställning av lin- och linneprodukter, knyppling och spinning samt kaffe med linfröbulle. Brydestuan var öppen och där demonstrerades traditionell och maskinell linberedning hela dagen.

15-16 oktober deltog Karin Bringert i ett Linseminarium på Dalarnas museum i Falun. Minnesanteckningar från de olika föredragen finns i Linum våren -99.

Vecka 43 var det Kulturvecka i Svalöv och Skånelin deltog genom att ha öppet hus i Brydestuan den 22 och 24 oktober.

Brydestuan

Under året har brydestuan målats och dammsugarpåsarna tvättats och försetts med nya spännband. Plast har satts upp i taket för att

förhindra dropp från rören. En Lintork har tillverkats och en kraftig värmebläkt har kommit på plats. Skylten Skånelin har kommit på plats ovanför ytterdörren. Nycklar har delats ut till behöriga. Planscher m m är på plats och lokalen har städats.

Linum

Föreningen Skånelins medlemsblad har utkommit våren och hösten -98. I Linum får medlemmarna utförlig information om händelser och aktiviteter under året samt artiklar angående lin. Redaktionen, som består av Eskil Persson, mottager tacksamt bidrag från medlemmarnas olika aktiviteter.

Projekt Yxhult

Den 16 juni gjordes ett nytt ångrötningsförsök. Rötningstiden förkortades till 50 min och torkningen skedde på galler i rumstemperatur. Resultatet blev ej så bra, fibrerna släppte dåligt och det blev en hård tåga. Färgen blev roströd. Nytt försök skall göras våren 1999.

Linkursen

Ruth Olsson och Mats Gilhof har hållit linkurs under hösten 1998 med 12 st deltagare från hela Skåne. Kursen började med linryckning i mitten av augusti och avslutades i slutet av november, med fröreppning, rötning, besök i brydestuan och uppskattat studiebesök där emellan. Totalt 9 kurstillfällen. Ny kurs planeras till hösten 1999.

Styrelsen vill rikta ett varm tack till Skånelins medlemmar för visat intresse för föreningens mångskiftande verksamheter.

Brösarp i januari 1999

Styrelsen för Skånelin

Ruth Olsson, ordf

Karin Bringert, sekr

Spinnegille 1999

Skånelin inbjuder till Spinnegille lördagen den 8 maj i Ingeborrarps Hembygdsgård vid Örkelljunga. Samling mellan kl 09 00 och 10 00. Enskild bilresa till Ingeborrarp. Anmälan om deltagande till Ulla-Britt Lantz senast den 26 april på tel 0435-80 381.

Alla hälsas hjärtligen välkomna!

Glöm inte att ta med spinnrocken!

Linseminarium i Falun, Dalarnas museum 15-16 oktober 1998

Karin Bringert, Brösarp

"Linne - uråldrigt och supermodernt".

Hastigt och lustigt och med hjälp från Hemslöjden, Skånelin och Glimmebodagruppen kom jag iväg på ett tvådagars seminarium i Falun. Det var hembygdsföreningarna i Svärdsjö och Enviken som inbjöd till ett seminarium på temat "Linne - uråldrigt och supermodernt" i samarbete med Dalarnas museum.

Seminariet avsåg att belysa linnen både ur ett historiskt och nutida perspektiv. Vi fick ta del av hur den lokala traditionen har sett ut men också hur det kunde te sig i övriga delar av landskapet, samt hur inköpsvägarna gick och handeln fungerade. Det nutida perspektivet handlade om dagens utbildningar inom området, hur marknaden och produktionen ser ut och hur linnen står sig i de trender som gäller de närmaste åren. Och inte att förglömma - hur man med kännedom om linnets egenskaper kan lära sig använda, hantera och vårda det fantastiska material som linne är. Jan Raihle, landsantikvarie vid Dalarnas museum kunde hälsa ett 80-tal deltagare välkomna till detta tre-stjärniga museum med Dalmålningar, Folkmusik, Selma Lagerlöf-bibliotek samt dräkt- o textilkammare.

Eva Nicklasson, Svärdsjö, en av initiativtagarna till seminariet, ansvarar för ett projekt kallat "Lokal linnetradition, en källa till inspiration". Detta projekt har resulterat i en bok om "Dräktbruk o Linnetraditioner", en källa

till inspiration och nyproduktion, och ett häfte "Fässing, blå bolster o finaste linne", en inventering av dräktplagg och sängkläder i gamla bouppteckningar. Man ärvde en säng med sängkläder, oftast grova nyttovävar. Linet vägdes i lispund och 1 lispund = 8,5 kg.

Kerstin Ankert, antikvarie med speciellt intresse för linne, särskilt bordslinne. Linnet är, som vi alla vet mycket gammalt, mumierna var lindade i linne. Man vävde i diamantkypert eller slätvävar (16-24 tr/cm). Det finns inte mycket kvar av gamla linnevävnader, all linnelump samlades in till papperstillverkning. En kunglig förordning från 1762 talade om hur man skulle skäcka, häckla o väva. Det var 90 cm bredd och med olika tätheter. Kontrollsystem och belöningar fanns, t ex 3 öre silver för en täthet på 2920 trådar och 4 öre för ytterligare 200 trådar. Landshövding Johan af Nordin i Kopparbergs län skickade flickor till Hälsingland för att lära sig bereda lin, spinna o väva för att sen komma hem och undervisa i byarna. Vävstolar och vävnader kontrollerades av prästen och ett vittne, oftast en spinnmästare. Målet var att exportera vävnader till Västindien o Spanien. Kerstin uppmanade oss "Gräv där Du står" och "Den som söker den finner".

Inger Johnsson, doktorand i lin, Uppsala universitet. I Hälsingland under 1800-talet hette det: "Allt skall tas från linet", som var en viktig handelsvara. Segel till segelfartyg, säckar att frakta i. Linet var huvudförsörjningen på landsbygden som fick möjlighet att expandera. Bönderna reste in till Uppsala 2 ggr/år och sålde 1000 alnar linneväv. Linne är förebild för *köpsystemet* där bonden ägde jorden, råvaran, verktygen och arbetare. *Förlagssystemet* där producenten ej har råvaran utan man specialiserade sig på antingen spinning, vävning eller blekning. Man sålde även lin på rot. Färdiga linnevävnader såldes på konto, en ogift flicka kunde stå för ett eget konto, men när hon gifte sig blev hon omyndig och mannen stod för kontot. Blev hon sen änka fick hon åter stå för kontot och blev myndigförklarad. Man kunde få en schal eller snus extra för en bra leverans av linne och lärft.

Gunilla Mattsson, agronom med inriktning på lin och linne. Linné döpte linet till *Linum usitatissimum*, "det högst nyttiga". Oljelinet har odlats fram från det vanliga arbetslinet. Fina fibrer sitter tätt tätt i spånadslin, men i oljelinet, som är kortare, sitter fibrerna mer spritt och är grövre och därför ej lämpligt till spånad, men fröna är större och mer oljerika. Av spånadslin finns det olika kvaliteter, olika sorter, grövre och starkare. Var det växer, när man skördar och att man avbryter rötningen vid rätt tidpunkt har stor betydelse och påverkar kvaliteten. Linet är glansigt och slätt och har en stor fuktighetsupptagningsförmåga, hög draghållfasthet, låg tänjbarhet och värmeisolering, det är smutsavstötande samt ett svalt och skönt material. Det är ett vackert kulturarv som är miljövänligt, användbart, lättvättat och nedbrytbart. Kan tvättas i maskin, 60 grader på skongång, centrifugeras ej, ej heller torktumlas. Släthäng, släta ut i vårt tillstånd, häng över ett rör i stället för tvättlina. Stora dukar kan tvättas i badkar.

Detta var första dagens intressanta föreläsare. På kvällen åkte vi buss till Svärdsjö och Arvid Backlund gården för att avsluta dagen med "Stugans linne", buffé och mannekänguppvisning.

Erik Thorell, Borlänge visade och berättade om "Stugans linne" och om "Linets väg från tå till topp". Lin finns med på olika sätt i hela dräkten. Lintråd dragen i beck till skorna samt handspunnen sytråd att sy med. I dräkten förekommer kypertvariationer, gåsögon, korn-dräll, daldräll, halvylle samt linvarp med ullinslag. När bomullen kom och även annat material som man kunde köpa, fick det högre status än det som man själv tillverkade. Bomull spanns i Dalarna redan på mitten av 1700-talet. Väverier växte upp och man började med lin i varp och bomull som inslag. Även stickmaskiner konstruerades. Omkring 1860 blev bomullen billigare och accepterades i husbehovsvävningen. Till dräkten hörde tvåändstickade linvantar och strumpor, hängselsärk och mansskjorta vävda i grovt lin. Drängen använde skjortan först till den blev mjuk. Kjolen vävdes av linvarp med ullinslag och sen stampades den. Skinn- och vadmals-

byxor fodrades med linne. Västarna fodrades med linne (oftast återanvändning). Förkläde i 3-skafts kypert eller köpt tryckt bomull. Band till linning och förkläde, strumpeband och nertill på kjolen vävdes i lin samt knyplade spetsar till mössor och hattar. Mycket återanvändes, t ex kokade man blodkorv i avklippta strumpskäft.

Sedan följde en god buffé och en mycket uppskattad mannekänguppvisning med enbart linnekläder av gamla mönster men med modernt snitt.

Dag två började med

Karin Holmberg, rektor på Sätergläntan, som talade om utbildningar vilka skall utgå från folklig tradition. Deras vävutbildning omfattar ett år. Varje höst har de en veckas kurs i Linberedning, en treveckors damastutbildning våren 1999. Kurs i att sy linnekläder med modernt snitt, knypling samt något nytt som repslagning i lin i maj -99. På skolan har de bytt ut pappersservetterna mot linneservetter i väskor samt linnehanddukar på toaletterna istället för pappershanddukar. En *blekebacke* för blekning av linnevävnader utomhus skall iordningställas liksom en gammal stenmangel och övriga mangeldon. Sätergläntans linstipendium 1998 gick till Hans Thomsson, Klässbol.

Bo Smeder, konsult inom bla linfrågor. Arealen med linodling minskar i världen, men produktionen ligger stabilt. EU har 14 % av marknaden och Frankrike dominerar inom EU, sen kommer Holland och Belgien. Man specialiserar sig, t ex Holland med utsäde, Irland med spinning, Belgien med häckling. Lagerhållningen är c:a 20 % av den totala produktionen. Vattenrötat lin kostar c:a 11-14 kr/kg, landrötat c:a 10 % lägre pris. Den franska fibern är bäst och dyrast.

Medelpris de senaste 10 åren: häcklat lin 25-30 kr/kg, fiber och tov i Belgien 12 kr/kg och i Polen 3 kr/kg. En belgisk bonde som odlar förstklassigt lin fram till och med skäktningen, har en kostnad på 20 000 kr samt ett EU-bidrag på 8 000 kr. Den engelska bonden od-

lar på billigaste jorden och bereder ej sitt lin, har en kostnad på 5 000 kr och ett bidrag på 8 000 kr. Stöden till linodling kommer att minska när Polen och Baltikum kommer med i EU. Detta kan leda till sämre kvalitet, högre priser samt utslagning av spinnerier. Det behövs stora investeringar för att få in linfibern i produktionen. Kvalitet bedöms på längd, finlek, renhet, kemi och styrka. Man kräver omsorg för kvaliteten redan från fröet. Naturliga variationer beror på odlingen, sådd, skörd, väder o vind samt rötningen. Frankrike och Belgien har högt anseende, kunskaper och omsorg men Öststaterna är på gång. Störst betydelse har hanteringen av linet, inte var och hur det odlas. Nya linländer kommer till, det ger mindre bidrag o stöd (tvingar fram en bra fiber), men ökad kunskap och omsorg, profilering, nya applikationer, produktion och turism (säljer upplevelser). Bo Smeder tror på en framtid för linfibern och tycker att lin är kul!

Dick Johansson, Klässbol linneväveri berättade historien om hur farfar Hjalmar år 1921 köpte den första mekaniska vävstolen (jacquard) och startade hemväveri i Klässbol. När sen syntetmaterialen kom i slutet av 50-talet blev det svåra tider, men pappa Vitalis var envis och fortsatte att väva damast och i slutet på 70-talet vände det i och med att Klässbol fick en order att väva damastdukar och servetter till de svenska ambassaderna och sen har det bara gått framåt och på den vägen är det.

Christina Bild, Sv Moderådet. Svenska Moderådet studerar trendinformation i framtiden vad gäller kläder och inredningar. Trenderna är längre eller kortare. 93-94 kom en ekologisk trend med beige naturfärger och lager på lager, fokus var på miljön samt grovt och rustikt. Sen kom synteten igen med stretch, lycra och tajt mode. Våren -99 skall det vara vitt och neutralt, det blir en vit vår samt hela gråskalan, kamel och kahki. Sen kommer kaffebrunt, brunt och grönt. Till hösten -99 blir det rosa-röd och grönt med ett ledigt mode och stor satsning på lin med långa längder och raka vida byxor. Lin i blandning med viscos eller bomull, raka enkla linjer samt lager på lager med skimmer, vaxat lin, mycket glans

och skimrande tyger. $\frac{3}{4}$ längd på ärmar och ben. 90 % lin + 10 % polyester i tygerna. Fin och tätvävd poplin kommer och det skall vara manglat och nystruket. Blusen kommer tillbaka och byxorna skall ha dragsko i midjan.

Så var två mycket intressanta och givande dagar slut och tåget hem väntade.

Linets dag

i Svalöv den 12 september 1998

Karin Bringert

En dag med regn liksom de flesta av denna sommarens dagar. Med fullastade bilar anlände vi till Svalöv och besökte först Brydestuan och såg hur fint den hade blivit uppfräschad med målarfärg och med nytvättade dammsugarpåsar. Ruth, Ulla och Solgerd var redan på plats. De skulle bråka lin både traditionellt och maskinellt. Vi fortsatte till Vuxenskolans lokal där vi skulle vara.

Mats visade sina vackra smycken i lin och en dam visade firhandsknyppling. Affa gjorde linstjärnor och Carla knyplade Vadstenaknyppling. Clas och Karin spann lin och Henry sålde lotter. Sonja stod för kaffe och goda linfröbullar i köket.

Tillströmningen av besökare var ej så stor, men de som kom stannade länge och var mycket intresserade av linet och det vi åstadkom.

Givetvis var Jan-Gregers linoljeprodukter med på ett hörn trots att han själv var upptagen på annat håll. Resultatet av projekt Yxhult visades och det verkade inte vara bättre än sist. Det var fortfarande hårt och ingen vidare glans.

Dagen gick fort och nöjda och belåtna med dagen kunde vi åka hemåt.

Pedagogiskt projekt på Glimmebodagården 1998

I samarbete med Skånsk skoltjänst och Skånes hembygdsförening startades ett projekt tillsammans med Glimmebodagrupperna, våren 1998, på Glimmebodagården i Brösarps norra backar. Enl kursplanen för grundskolan

(1996) fastslås målet med historieundervisningen: "eleven skall känna till hembygdens historia och kultur".

Under ett par studiedagar var c:a 75 barn från klasserna 0-6 i Brösarps skola på Glimmebodagården och deltog i olika aktiviteter som brödbak i stenugn, slipade knivar och täljde räfspinnar, gjorde vattenhjul i bäcken samt deltog i linberedningen.

Uppföljning av studiedagarna har gjorts i skolans "verkstäder" och kommer att visas på en utställning i samband med Glimmebodadagen den 30 maj 1999.

Ett litet smakprov på vad eleverna lärde sig under linberedningen på Glimmeboda:

Så gör man lintråd.

Man sår linet först och när det har växt färdigt rycker man linet för hand. Sen ska man blöta linet och låta det ruttna i 3 veckor ungefär. Efter det är ruttet ska det torka i 1-2 veckor. Och när det äntligen är färdigt

är det dags att bråka så det blir mjukt och böjligt och skäcka så alla skräp åker bort. Sen om man vill ha det ännu finare häcklar man det och sen är det färdigt för att spinnas eller göra dockor och tyger

Slut

Sofia
klass 3

Två av medarbetarna vid Dalarnas Museum, HasNis Eva Nicklasson och Hams Ulla Danielsson har skrivit en rolig och fin uppsats med titeln "Fässing, blå bolster och finaste linne". Underrubriken är "Kvinnors arbete till nytta och glädje i Svärdsjö gamla socken". Med tillstånd av författarna och Dalarnas Museum skall vi i Linums kommande nummer

presentera uppsatsen, som har en inledning skriven av Birgitta Dandanell, 1:e antikvarie Dalarnas Museum och som nu får inleda presentationen.

Inledning

I den gamla Svärdsjö socken, i dag Svärdsjö och Envikens socknar, har linodling och linberedning varit en viktig del av årets många arbetsuppgifter. Så var det mest överallt i Dalarna och så var det i övriga Sverige, i självhushållets dagar.

Vad som gör Svärdsjöns linhantering så speciell är dels omfattningen, dels - och framför allt - att man fortsatt med den så långt fram i tiden, in i 1950-talet.

Vanligtvis upphörde linhanteringen så sakteliga den dag man kunde köpa bomullslärf hos närmsta handlare. Då behövde man ju inte väva linne till familjens vita plagg, särkar, skjortor, överdelar eller de speciella hänglakanen. Man kunde köpa lakansväv till sängutrustningen och måste inte längre sova på den skrovliga fässingen.

Bomullslärf köptes antagligen också av svärdsjöborna, men inte i stora mängder. Man fortsatte linodlingen och på sensommaren och hösten den tidskrävande - och kunskapskrävande - beredningen.

Linstampar och linskäktar fanns här överallt där det fanns strömmande vatten. I övriga Dalarna bråkade man linet (så veden, ytterskiktet, gick sönder), här stampades eller klubbades det. Linbråkor finns i mest varje hembygdsgårds samlingar, men inte här i Svärdsjö, här i socknen finns än idag i stället stampar och skäktar. Dessa vattendrivna "maskiner" gjorde arbetet fortare och lättare och man klarade av att bereda stora mängder lin.

Linnet är i Svärdsjö en spännande och viktig del av socknens ekonomi och välstånd, in i vår tid. Kanske har vi bara inte sett på det så tidigare.

Fässing, blå bolster och finaste linne

"Tblann geck vi tä linstyttji bårå för å si linblommon vaja i blåstn. Då va en vacker syn, ja glömmet allri dä där", berättar Rut Johansson, Boda, f 1902. I hennes ungdom var det

fortfarande vanligt här i Svärdsjö och Enviken - om än i avtagande - att odla och bereda sitt lin.

Hon lärde sig det slitsamma och tunga arbete linberedningen innebar, och som kvinnor här i bygden behärskat sedan generationer tillbaka. Trots att det var en mödosam och lång process uttrycker hon en stor tillfredsställelse och glädje över det färdiga resultatet. "Dä vart så fint när dä vart klart".

Linodling, linspånad och linnevävning har i Svärdsjö och Enviken varit en mycket omfattande verksamhet. Man har inte bara odlat för egen del utan sålt både berett lin, spunnet garn och färdiga vävar. Detta har bidragit till ett relativt välstånd.

Förutsättningarna har varit goda; lämplig jord, tillgång till utnyttjande av vattenkraft som underlättade hanteringen, närheten till Hälsingland där man tidigt bedrev handel vilket skapade möjligheter för avsättning men framför allt kvinnornas kunnighet och skicklighet.

Skatt i lin och lärf

Redan vid Dalalagens tillkomst på 1300-talet stadgades det om skatt i form av bl a lin och hampa. Så säger kyrkobalkens tredje stycke, § 3: "Bonden skall giva rätt tionde av ärter, av humlegård, av lin var sextonde bunt, så ock hampa." I § 5: "Viges en man vid sin hustru, give han tre alnar god lärf".

Det var ett mycket ålderdomligt drag i Dalalagen att prästen skulle erhålla ersättning i *lärf* och inte i penningar för exempelvis själamässor.

År 1687 bestämdes inom Svärdsjö socken att invånarna skulle till kyrkoherden lämna bl a:

- - "Item gifva de tijende af humbla, lijn, hampa, kåhl och rofvor, de som sådant hafva." Naturaförmånerna till prästerskapet behölls fram till år 1858. På sockenstämman detta året bestämdes att förmånerna skulle ersättas med penningar. Uppböörden skedde genom rotarna, varje rote skulle se till att avgifterna erlades av alla rotebönderna. Redan året innan hade några rotar tagit bort naturaförmånerna och ersatt dessa med kontanter. Det blev för mycket arbete att samla in och väga

upp både säd och lin, dessutom hade många slutat med linodling och resultatet blev därför ojämnt.

Även soldaterna skulle av roten få antingen lin, blaggarn eller lärft. Enligt en utgiftsstat för en rote i Svärdsjö år 1812 får soldaten ersättning för "blaggar och lärft samt blaggar till posar" som familjen tillverkat eller skaffat.

Enligt ett soldatkontrakt så sent som 1873 för Ås rote i Enviken stadgas: "utom ofvannämnde 150 Rdr förbinder sig rotedelegarna att hvarje år gifva Soldaten den så kallade 'julgästen' samt ull och Lin alt efter Rotedelegarnas välvilja - -"

Spånad och lärftsvävning som bisyssla

Om männen som biförtjänst till jordbruket sysslade med kolning och körde kolen till Stora Kopparberget så odlade bygdens kvinnor lin, beredde det och förädlade råvaran till garn och väv.

Dessa varor har under lång tid kunnat avyttras då männen gjorde sina kolresor eller körde foror till Falun eller Gävle.

Dessutom passerade hälsingar och jämtar genom bygden på väg till marknader söderut, och gjorde affärer efter vägen. Tull fanns sommartid vid Backa och vintertid vid Tänger. Vidare förtullades varor från Gävle och Gästrikland vid tullen i Borgärdet.

År 1757 noterar Abraham Hülphers under sin Dalaresa från Svärdsjö: "Af Handa- Slögder må nämnas Qwinfolkens wäfnad, ty de kunna föryttra lärft ifrån 2 til 5, 6 a 7 Dlr. alnen, hwartil mycket bidrager deras ansenliga Linplantager. Linet rötes här på Sjö-botn, och nedsänkes inom en dertil gjord pålning.

En annan person som passerade bygden i slutet av 1700-talet var Anton Swab, som senare kom att anlägga bruket på Svabensverk. Han kommenterade att allmogen är "flitig och arbetsam - Någon gröfre wäfnad och Linnegarn tillverkas och afyttras dels till Fahlun dels till Gefle, men ej af särledes betydenhet." Man kan anta att han sett en mera omfattande handel med dessa varor i Hälsingland, varför han här upplevde det som av mindre betydelse. Å andra sidan var han själv ute för att rekogno-

sera förutsättningar för större bruksanläggningar som kunde förväntas ge stora förtjänster.

I en landshövdingerrapport från Dalarna år 1822 skriver Hans Järta: "Spånad och vävnad av lin till avsalu sysselsätter under vintertiden kvinnor uti åtskillige socknar, förnämligast uti Svärdsjö, Tuna och Gagnef."

Eric Tuneld påpekar även han i sin beskrivning av Dalarna 1828: "Svärdsjö tillhörde 'Egentliga Kopparbergs län' med 47 ½ hemman" och "att lingarn, medelfin lärft samt rutiga eller randiga linnevaror försålades från Svärdsjö."

Klart är att kvinnorna här i bygden var kända för sin kunnighet i spånad och vävnad.

I en rapport från Hushållningssällskapet till staten år 1873 angående husslöjdens tillstånd i Dalarna anföres: "Linspånad för afsalu idkas af den qvinnliga befolkningen uti Svärdsjö och Enviken." Ingen annan ort är nämnd ytterligare. Mycket intressant är upplysningen om Erikanders Lisa Jansson f 1869 i Hedgårdarna som berättat att på vintrarna i hennes barndom kom det långa karavaner av hälsingar och jämtar på väg till marknader längre söderut. Alla tog in i gårdarna i byn, och de hade med sig lin som kvinnorna skulle spinna. Nästa år hämtade de det spunna linet och lämnade nytt lin för spinning. (Enviken Hembygd 1/1994).

Forts i nästa nummer av Linum.